Bundesministerium
Bildung, Wissenschaft
und Forschung

ALPEN-ADRIA UNIVERSITÄT
KLAGENFURT | WIEN GRAZ

Katalog besedilnih vrst k SZDI v učnem jeziku (nemščina, hrvaščina, slovenščina, madžarščina)

stanje: februar 2018

Katalog besedilnih vrst temelji na pregledu in popisu tem za zrelostni oz. zrelostni in diplomski izpit po vsej Avstriji, ki so ju opravili člani delovne skupine SZDI v nemščini, za SVŠ Herbert Staud in Wolfgang Taubinger, za PVŠ Claudia Kreutel in Brigitte Wipp-Braun, ob pomoči kolegic in kolegov PVŠ iz notranje delovne skupine na PVŠ. Katalog je 2015/16 predelal Markus Rheindorf (inštitut za jezikoslovje, univerza na Dunaju). Za kritični pregled se zahvaljujemo Margit Böck, Sabine Schmölzer-Eibinger, Stephanu Schickerju in Eileen Kaiser.

Katalog besedilnih vrst določa, katere besedilne vrste pridejo v doglednem času v poštev za naloge standardiziranega pisnega zrelostnega izpita (SVŠ) oz. zrelostnega in diplomskega izpita (PVŠ) v učnem jeziku. Te besedilne vrste se opišejo in definirajo s kompetenčno usmerjenega vidika. Katalog besedilnih vrst ne služi samo za pripravo na zrelostni oz. zrelostni in diplomski izpit, temveč naj se uporablja tudi v pouku za razvoj pisnih kompetenc učenk in učencev.

Naslednje besedilne vrste so za zdaj v tem katalogu besedilnih vrst[1]:

1. priporočilo (Empfehlung) **(ne več od izpitnega roka v maju 2020)**
2. razprava (Erörterung)
3. komentar (Kommentar)
4. pismo bralke/bralca (Leserbrief)
5. mnenjski govor (Meinungsrede)
6. odprto pismo (offener Brief) **(ne več od izpitnega roka v maju 2020)**
7. analiza (neumetnostnega) besedila [Textanalyse (von nicht-fiktionalen Texten)]
8. interpretacija (umetnostnega) besedila [Textinterpretation (von literarischen Texten)]
9. povzetek (Zusammenfassung)

Uvodne pripombe k pojmoma *pisno dejanje* in *besedilna vrsta*

V tem katalogu se definirajo imenovane besedilne vrste in najpomembnejša pisna dejanja. Predhodno se razlikujeta koncepta *besedilna vrsta* in *pisno dejanje*.[2] Tako razlikovanje je smiselno ne samo z analitičnega, temveč tudi z didaktičnega vidika: **Pisna dejanja so osnovni postopki** (Brinker et al., 2000/01), **da izražamo dejanska stanja oz. informacije v besedilu.**

[1] Zaradi možnosti paralelne uporabe katalogov se ravna razvrstitev po abecednem redu nemške verzije kataloga besedilnih vrst.

[2] Za *besedilne vrste* najdemo v strokovni literaturi tudi podobna oz. drugače osredotočena poimenovanja, npr. *besedilna zvrst* ali *besedilni tip*.

Te informacije povezujejo med seboj v zanje značilne odnose. Pisna dejanja poimenujejo zato tudi *vzorce pisanja besedil* ali *tipe razvijanja tem.*

Kompetence, ki so potrebne za uresničevanje določenega pisnega dejanja, so bolj osnovne kakor besedilnovrstne kompetence. Tako predela na primer pisno dejanje *naracija* informacije v smiselno, ciljno usmerjeno kronologijo pripovedi; pisno dejanje *argumentacija* dodeljuje informacijam utemeljitveno funkcijo (na primer utemeljitev, nasprotovanje, omejitev ali podpiranje) in jih tako postavlja na značilen, spoznaven način v medsebojni odnos. Element tipike in spoznavnosti je za pisna dejanja odločilen (tudi če ni tako izrazit kakor za besedilne vrste): pišoči naj ne samo vejo, katero pisno dejanje ravnokar udejanjajo, to morajo opravljati tudi na način, ki je spoznaven na jezikovni površini, tako da je drugim mogoče to besedilo tudi ustrezno (pre)brati. V primeru argumentacije tipično prevzemajo to vlogo tako imenovani *označevalniki,* torej signalne besede in fraze, kot npr. »Temu nasprotuje«.

V nasprotju s tem so **besedilne vrste** na drugi konceptualni ravni. Kot spoznavne vzorce oblikovanja besedil jih je mogoče vezati na jezikovne vzorce, situacije in družbeno zasidrane cilje. So konceptualne oz. analitične abstrakcije, ne obrazcem podobne predloge. V empirični jezikovni resničnosti najdejo svojo ustreznico v ponavljajočih se sporazumevalnih položajih oz. povodih, za katere so uporabnice in uporabniki neke jezikovne skupnosti našli – in tudi razvijajo – bolj ali manj stalne in bolj ali manj prožne strategije reševanja. Besedilne vrste so torej strategije za reševanje problemov, ki so usidrani v vsakokratnem družbenem kontekstu. Vezane so na besedila oz. konkretne strukture in druge lastnosti besedil, tako rekoč v njih utrjene – in s tem spet spoznavne. Individualni pišoči, če razpolagajo z ustrezno besedilnovrstno kompetenco, posežejo po teh strategijah in oblikah in jih uporabljajo, da rešujejo vsakokratne edinstvene in specifične sporazumevalne položaje. Pri tem nastajajoča besedila pa niso besedilna vrsta sama, temveč realizacije oz. »uresničitve« vsakokratne abstraktne besedilnovrstne kategorije.

Kategoriziranje in karakteriziranje besedilnih vrst je zato tako težavno, ker ni neoporečne »baze za tipologiziranje« (Brinker, 2010, str. 121): »Na eni strani gre za klasificiranje besedil na podlagi značilnosti oz. kombinacij značilnosti, na drugi strani pa za klasificiranje besedil po njihovi funkciji« (Kliewer & Pohl, 2006, str. 759).

Besedilne vrste so skratka:

- bolj ali manj stalni, ponavljajoči se vzorci, ki jih kot take spoznavamo, razumemo in pišemo (Hundt & Mair, 1999);
- kulturnospecifične in delujejo vedno v vsakokratnem zgodovinskem kontekstu (Rheindorf & Wodak, 2014);
- bolj ali manj prožne in spremenljive, da morejo funkcionirati v neštetih specifičnih sporazumevalnih položajih in reagirati na spreminjanje družbe (Hundt & Mair, 1999);
- določene po svojem družbenem kontekstu in zato prikazujejo le-tega tudi v konkretnih jezikovnih in besedilnih značilnostih (mdr. sodelujoče osebe, njihova pozicija, zgradba in funkcija besedila, formalnost in besedje; Gruber et al., 2006, Askehave & Swales, 2001);
- ciljno usmerjene in se udejanjajo, da izpeljejo značilna dejanja za dosego določenih ciljev v določenih situacijah. Tudi značilnost kot na primer jezikovna formalnost služi končno temu namenu in jo je treba prilagoditi posebnostim vsakokratnega sporazumevalnega položaja (Bhatia, 2013).

Če primerjamo oba koncepta **pisnega dejanja in besedilne vrste** med seboj, potem se prvič jasno pokaže, da so pisna dejanja manj odvisna od konteksta, t. j. ciljno usmerjena, ampak brez konkretnega povoda in da ne zahtevajo socialno določene razdelitve vlog pišočih in ciljne skupine. So jezikovno, strukturno in logično določena oz. določljiva, sledijo določenim pravilom, ki jih je mogoče učiti in se jih tudi naučiti, in opravljajo sporazumevalne funkcije: deskripcija naj posreduje informacije, eksplikacija pa naj pojasnjuje povezave.

Drugič se pojavljajo **pisna dejanja kot »gradbeni kamni« v besedilnih vrstah,** to pomeni, da **služijo realizaciji besedilnih vrst.** Tako je pretežno prevladujoče pisno dejanje v priporočilu praviloma argumentacija, tudi če je v uvodu deskripcija ali naracija; znotraj argumentativnega dela se bodo pojavljali deskriptivni odlomki, če se npr. opisuje stanje ali statistika. Pri tem gre za po potrebi smiselno in nujno kombinacijo pisnih dejanj. Tako je mogoče ugotoviti za nekatere besedilne vrste, da so določena pisna dejanja praviloma obvezna, druga pa neobvezna. S to diferenciacijo med pisnim dejanjem in besedilno vrsto pridobivata tako didaktično posredovanje kakor tudi analiza oz. ocena dijaških besedil na jasnosti.

Najpomembnejša pisna dejanja v šolskem kontekstu – kratke definicije s primerom

Domnevno najpomembnejša pisna dejanja so *deskripcija, naracija, eksplikacija* in *argumentacija* (Heinemann & Viehweger, 1991). Nadaljnja, posebna pisna dejanja, ki so posebej merodajna za besedilne vrste v tem katalogu, so dodatno opisana.

Deskripcija (opis): opisi stanj, oseb, predmetov, krajev in dogodkov, ki so lahko tudi vzeti iz kakega vira, z nevtralnega vidika. Deskripcija želi posredovati informacije, to pomeni, da upošteva merodajnost in se trudi za jasno strukturiranje (na primer krajevno ali časovno urejeno) in za razumljivost. Deskriptivna besedila nanizajo dejanska stanja (npr. z *in*), ne da bi eksplicitno vzpostavljala logične povezave (npr. s konektorji kot *zato, ker* ali *vendarle*). Značilni so povedni stavki v povednem naklonu sedanjika (Heinemann, 2000).

primer:

> *Državni zbor je poslanska zbornica avstrijskega parlamenta. Skupaj z zveznim svetom, ki predstavlja zastopstvo dežel, mu pripada zakonodajna naloga na zvezni ravni. Sedež državnega zbora je poslopje parlamenta v zveznem glavnem mestu, na Dunaju. Državni zbor obsega 183 sedežev, ki se jih izvoli na državnozborskih volitvah. Večina državnozborskih poslank in poslancev je organizirana v tako imenovanih parlamentarnih klubih strank, so pa tudi brezstrankarski državnozborski poslanci in poslanke.*

Pomni: Opisi so delni element večine besedilnih vrst, npr. v stvarnem ugotavljanju dejanskega stanja v začetku pisma bralke/bralca. Vse tukaj opisane besedilne vrste morejo sloneti na deskripciji, a jo razvijajo naprej oz. vključujejo v zapletenejše povezave.

Naracija (poročilo in pripoved): Naracije so pripovedi o stanjih in dogodkih s posebnega vidika (tudi »pripovednega položaja«). Predstavljajo jih kot časovno in delno tudi vzročno povezane med seboj. V nasprotju z informirajočo deskripcijo je naracija oblikujoča, to pomeni, da vnaša pišoča/pišoči npr. poudarke, poseganja naprej in nazaj in tako zavestno oblikuje besedilo. Po-

gosto se razlikuje med stvarnim, objektivnim poročilom in osebno, subjektivno in mnogokrat tudi čustveno obarvano pripovedjo. Skupno je vsem oblikam naracije posedanjenje preteklosti; opravljanje tega pisnega dejanja se zato more nanašati ali na spominjanje ali na obedalavo vira (Gansel & Jürgens, 2007).

primer:

> *Avstrijski državni zbor je v svoji današnji obliki rezultat razgibane zgodovine. Državni zbor obstaja v Avstriji od 10. novembra 1920. Nadomestil je do tedaj obstoječo konstitutivno nacionalno skupščino, ki je še pred koncem prve svetovne vojne začela prehod iz monarhije v parlamentarno demokracijo. Državni zbor je imel prvotno, kot danes, 183 sedežev. 1925 so zmanjšali število sedežev na 165 in ga šele 1971 spet povišali. Po ukinitvi državnega zbora 1933 je vladal zvezni kancler z odredbami in brez zakonodajnega državnega zbora. V 1934 oklicani stanovski državi je vladalo vodstvo brez parlamenta do priključitve k Hitlerjevi Nemčiji 1938 in šele 1945, v drugi republiki, so bile spet volitve in s tem tudi državni zbor.*

Pomni: Pisno dejanje naracije je vedno potem potrebno, ko velja v večji povezavi besedilne vrste opisati proces, razvoj ali sosledje dogodkov. To more biti mdr. obnova fikitvnega dejanja pri interpretaciji besedila ali tudi povzetek razvoja pri razpravi.

Eksplikacija (razlaga/pojasnilo): Eksplikacija odkriva in povezuje stanja ali dogodke in se ukvarja z vzroki in načini, npr. Zakaj je kaj? Kako kaj deluje?. Ta osnovna vprašanja so pogosto že vsebovana, lahko pa jih je mogoče tudi izrecno zastaviti v besedilu. Logične povezave, kot vzročnost in pomembnost, so tako v ospredju eksplikacije, katere cilj je poglobljeno razumevanje neke stvari in njenih notranjih ali zunanjih povezav. Sosledja in povezave, ki se vzpostavljajo v besedilu, se ravnajo po povezavah zunajjezikovnega dejanskega stanja, na primer v obliki povod-učinek, vzrok-posledica in namen-sredstvo ali pa celota-del, cela množica-delna množica-element. Ker je eksplikacija naravnana na posredovanje povezav, je v posebni meri soočena s problematiko znanja ciljne skupine, ki ga predpostavljamo oz. moremo predpostavljati: eksplikacija se mora dati združiti z že danim znanjem naslovnic in naslovnikov (Jahr, 2000).

primer:

> *Avstrijskemu državnemu zboru je dana kot zakonodajnemu organu ključna vloga v državi. Razložljiva je z osnovnim načelom delitve oblasti. V Avstriji so, kakor v večini demokracij, tri osnovne oblasti: (1) od ljudstva izvoljena legislativa ali zakonodaja v obliki parlamenta (državnega zbora in zveznega sveta) in deželnih zborov sklepa zakone; (2) eksekutiva ali uprava (zvezni predsednik, zvezna vlada, ministrice in ministri, policijski in upravni uradi na deželni in občinski ravni) izvaja zakone; (3) judikatura ali sodstvo – sem spadajo tako sodnice in sodniki kakor tudi državne tožilke in državni tožilci – preiskuje in izvede postopke.*

Prej opisano ali razloženo dejansko stanje se pogosto ponazarja s primerom, potem govorimo o **ilustraciji.** Primer je pri tem mogoče prikazati na kratko ali obširno.

primer:

> *Poenostavljen prikaz znotraj kritike je na primer tedaj, ko se negativno ocenjene odločitve enostavno pripisujejo »Bruslju« ali »EU«, ne da bi pri tem navedli dejansko vključene gremije, odločitvene procese in akterje, kaj šele da bi jih upoštevali.*

Pomni: Eksplikativna pisna dejanja se izvajajo vedno tedaj, ko gre za razumevanje oz. posredovanje povezav. Pisno dejanje eksplikacija je na primer vedno tedaj potrebno, ko se razlaga povezava med vsebinskimi, formalnimi, jezikovnimi in besedilnimi lastnostmi pri besedilni analizi ali pri analitičnem delu besedilne interpretacije.

Argumentacija (utemeljitev): Argumentacija prikazuje dejanska stanja v obliki elementov znotraj večje povezave, ki si medsebojno nasprotujejo, sovpadajo, se omejujejo ali podpirajo. Pri tem vzpostavi argumentacijski okvir, ki se mora praviloma začenjati s tezo, vprašanjem ali problemom in se temu primerno končati s sklepom, odgovorom ali rešitvijo. Zgolj znotraj tega okvira je mogoče uporabljati in spoznavati dejanska stanja kot utemeljitve. Medtem ko meri eksplikacija (glej zgoraj) na posredovanje razumevanja, je cilj argumentacije prepričati (glede na enega med več možnimi vidiki). To pisno dejanje predstavlja (simulirano) dialoško dejavnost in služi podkrepitvi izpovedi, stališč ali dejanj, ki se jih problematizira oz. ki veljajo za take, da se jih more problematizirati – torej nikoli podkrepitvi dejstev. Kar se pogosto zahteva od argumentacije, je, da je razumska in jasna, dojemljiva. Nadalje je pomembno, da se razlikuje od eksplikacije, ki razlaga odnos vzroka in posledice brez sklepanja, in upošteva (mnogokrat implicitne) sklepe, zaradi katerih je mogoče argumente kot take sploh sprejeti (ali odkloniti) (Eggs, 2000).

primer:

> *V zadnjem času se vedno bolj slišijo zahteve po večji meri direktne demokracije v Avstriji. Pa bi bili takšni mehanizmi, recimo po zgledu Švice, prednost za Avstrijo? S tem vprašanjem se je ukvarjala parlamentarna anketna komisija o krepitvi demokracije v Avstriji. Spremembe neposredne demokracije, ki jih je predlagala, so se kritično prediskutirale. Za neposredno demokracijo govorijo na primer zdajšnje visoke ovire za obstoječe instrumente direktne demokracije (ljudska iniciativa, ljudsko povpraševanje, referendum) in rastoče nezadovoljstvo prebivalstva s politiko, ki se pogosto navezuje na občutek, da deluje politika popolnoma mimo želja in potreb prebivalstva. Proti instrumentom neposredne demokracije govori na primer, da instrumenti direktne demokracije načeloma ne dopuščajo nobene alternative k odgovoroma Da ali Ne za neko določeno rešitev ali proti njej. S tem primanjkuje možnost parlamentarnega postopka, namreč diferenciacija, kompromis in upoštevanje novih argumentov, predvsem tudi manjšinskih stališč. Proti njim govori nadalje, da vodijo neposredni demokratični postopki velikokrat do zaostrovanja in poenostavljanja zapletenih problemov. Tretji argument proti je, da lahko zaide ljudska iniciativa v roke majhnih, a zelo vplivnih skupin in se morejo tako glasne učinkovite parole uveljaviti proti razumskim pomislekom. S tem na v začetku postavljeno vprašanje sicer ni mogoče dokončno odgovoriti, vendar je vsaj mogoče ugotoviti, da je treba konkretne reformne predloge s ciljem večje neposredne demokracije natančno preveriti in prediskutirati glede na možne posledice in zlorabo.*

Posebna oblika argumentacije so **apeli** (pozivi): poziv bolj ali manj neposredno nagovori ciljno skupino in meri na to, da postane aktivna. Poziv pa ni obširna argumentacija in ne more teme popolnoma razviti.

primer:

> *Zavzemimo se torej za stvarno in uravnovešeno diskusijo o vlogi Avstrije v EU. Odpovejmo se zaostritvi pozicij na nevzdržljivo mero poenostavitve, ki je v volilnem boju že postala navada, in zaupajmo državljankam in državljanom, da ne samo razumejo zapleteno politično resničnost, temveč da jo tudi sooblikujejo.*

Pomni: Argumentacija je kompleksno pisno dejanje, ki zahteva precej načrtovanja in strukturiranja. Znotraj argumentacijskega okvira uporablja druga pisna dejanja kot delna dejanja, predvsem da vnaša argumente v obliki deskripcije ali eksplikacije. Argumentacija je **centralno, nadrejeno pisno dejanje** za besedilne vrste *razprava, priporočilo* in *mnenjski govor,* pomembna pa je tudi za besedilne vrste *komentar, pismo bralke/bralca, odprto pismo* in *interpretacija besedila.*

Poleg teh štirih najpomembnejših pisnih dejanj so še nadaljnje oblike, ki so merodajne za besedilne vrste tega kataloga.

Rekapitulacija (obnova): Rekapitualcija povzame vir z nevtralnega vidika in se trudi za to, da čim bolje obnovi celotno besedilo oz. določen odlomek v celosti njegovih povezav in ciljev. Tudi posamezne vidike je mogoče obnoviti v smislu selektivne rekapitulacije, npr. v pismu bralke/bralca. Pri tem se bo rekapitulacija seveda posluževala drugih pisnih dejanj, kakor na primer deskripcije ali eksplikacije, vendar pri tem nikoli ne opusti obnavljajoče povezave z virom.

primer:

> *Direkcija parlamenta republike Avstrije ponuja na svoji spletni strani (www.parlament.gv.at) obširen prikaz treh parlamentarnih organov – državnega zbora, zveznega sveta in zvezne skupščine. Čeprav naj bi v nadaljevanju šlo izključno za naloge državnega zbora, je treba najprej pojasniti povezavo med temi tremi organi: kot organa zvezne zakonodaje sta državni zbor in zvezni svet organizacijsko ločena med seboj in opravljata različne funkcije, člani obeh zbornic pa skupaj oblikujejo tretji parlamentarni organ zvezne skupščine, katere naloge zadevajo predvsem mesto zveznega predsednika oz. zvezne predsednice. Spletna stran direkcije parlamenta navaja tri bistvene naloge državnega zbora: zakonodajo, kontrolo in transparentnost. […] Spletna stran poudarja tudi pomembno kontrolno funkcijo državnega zbora kot neposredno od ljudstva izvoljenega organa: »V raznoliki obliki, recimo s pisnimi ali aktualnimi povpraševanji, preverja delo vlade in more celotni vladi ali posameznim njenim članom odreči zaupanje in tako izsiliti njihovo razrešitev«. Kot nadaljnja sredstva kontrole navaja direkcija parlamenta resolucije – z njimi morejo poslanci nasloviti na vlado politična vprašanja – in za kontrolo gospodarjenja zveznih institucij in javnih podjetij računsko sodišče. Glede transparentnosti političnih procesov in odločitev opisuje direkcija parlamenta državni zbor kot forum za prikazovanje različnih stališč posameznih strank. Državni zbor omogoča transparentnost z javnim značajem svojih zborovanj in s tem, da so predmeti pogajanj načelno vsakomur dostopni.*

Na začetku ali znotraj rekapitulacije je včasih smiselno, da se tematizira vir oz. prevzem vira eksplicitno v lastnem besedilu. S tako **integracijo** (vključitvijo) postaja razmerje med virom in lastnim besedilom oz. drugimi viri predmet pisanja. Metakomunikativno je mogoče nagovoriti razlike v vidikih, pristopu ali ovrednotenju.

primer:

> *Drugačen pogled zastopa Josef Haslinger v svojem komentarju »Moje sanje o Evropi«, objavljenem v dnevniku Standard 12. oktobra 2015. Evropa, tako Haslinger, se ne bo potopila, če sprejme dva milijona beguncev, temveč če opusti svoja skupna humanitarna načela. V nadaljevanju želim natančneje raziskati Haslingerjevo utemeljitev in se pri tem ukvarjati z nekaterimi njegovimi načelnimi mislimi.*

Evalvacija (ocena/ovrednotenje): Evalvacija ocenjuje neko dejansko stanje z določenega vidika. Sestoji vsaj iz zajetja dejanskega stanja, ki ga je treba oceniti (Kaj je treba oceniti?), in ocene same, lahko pa vsebuje tudi razlago ocenjevalnih meril (Kako se ocenjuje?) in razmišljanje o oceni (Katere omejitve, posledice ali uporabne možnosti ponuja ocena?). Kriteriji so pri tem lahko določeni vidiki ali dani cilji.

primer:

> *S pristopom Avstrije k Evropski uniji 1. 1. 1995 je državni zbor predal nekaj zakonodajnih kompetenc Evropski uniji. Ta razvoj je treba glede na državno suverenost in posledice za prebivalstvo oceniti vse skupaj pozitivno. Sicer omejuje članstvo državno suverenost pri zakonodaji, za izravnavo pa je Avstrija dobila široke možnosti sodelovati pri ustvarjanju volje Evropske unije – recimo glede smernic EU, ki jih je potem treba pretvoriti v nacionalno pravo. Na drugi strani predstavlja prilagoditev določenih pravnih področij prednost za avstrijsko prebivalstvo, ker se lahko zanese znotraj celotne Evropske unije na enotno pravno stanje.*

Besedilnovrstne, bralne in pisne kompetence

Besedilnovrstna kompetenca je bistven pogoj za uspešno receptivno in produktivno ukvarjanje z besedili, ki se zahteva od kandidatk in kandidatov pri pisnem zrelostnem izpitu oz. zrelostnem in diplomskem izpitu v učnem jeziku glede na besedilne priloge[3] in dane naloge. Poznavanje takih »uveljavljenih postopkov za opravljanje ponavljajočih se sporazumevalnih povodov« (Becker-Mrotzek & Böttcher, 2009, str. 18) samo pa ni dovoljšnji pogoj za uspelo pisno dejavnost. Pisna kompetenca namreč pomeni »uporabljati zmožnost, pragmatično znanje, vsebinsko (univerzalno in strokovnopodročno) znanje, besedilnostrukturno znanje in jezikovno znanje v procesu pisanja tako, da odgovarja izdelek zahtevam (samostojne ali od zunaj določene) pisne funkcije« (Fix, 2008, str. 85).

Zaradi tega je pomembno, da ne razumemo besedilnovrstnega znanja v pouku pisanja kot naštevanje značilnosti nekega besedila, ki jih morajo učenke in učenci glede na pisni nalog točko za točko obdelati, temveč da ga preusmerimo v kompetence. Če obvladajo učenke in učenci pisno dejanje argumentacije, potem ga lahko uporabljajo znotraj nešteto besedilnih vrst. Kon-

[3] Za velikokrat uporabljene pojme *besedilna predloga* in *izhodiščno besedilo* v zvezi s pisanjem, ki se nanaša na material, uporabljamo tukaj nevtralni pojem *besedilna priloga*.

kretne besedilne vrste pa ostajajo v svoji konkretizaciji vedno povezane z za izbor tipičnimi sporazumevalnimi povodi (o didaktiki pojma žanrov oz. besedilnih vrst gl. mdr. Hyland, 2003).

Katalog besedilnih vrst upošteva tako zahteve šolskega pouka pisanja kakor tudi zrelostnega izpita oz. zrelostnega in diplomskega izpita. Izhodišče za njegovo sestavo so razmišljanja, katere pisne kompetence kandidatk in kandidatov v obširnem smislu naj se preverijo, preko orientacije na naslovnika, realizacije pisnih dejanj, sloga in normativne ustreznosti, in sicer v receptivnem in produktivnem ukvarjanju s pragmatičnimi in literarnimi besedili. Poleg tega velja razlikovati med (prej) kratkimi in (prej) dolgimi besedilnimi vrstami, da omogočamo kandidatkam in kandidatom kljub časovni omejitvi celotnega delovnega časa produkcijo dveh po možnosti čim bolj različnih besedilnih vrst (in da tako dokažejo višje število kompetenc[4]).

Ker se povezuje vsaka naloga z besedilno prilogo (ali več besedilnimi prilogami), se zahteva od kandidatk in kandidatov najprej bralna kompetenca v smislu recepcije za dojemanje besedilne priloge/besedilnih prilog, to pomeni, da je treba opraviti na izdelek usmerjeno delo z besedilom. Merodajni opisniki za delno kompetenco *Besedila formalno in vsebinsko dojeti* kompetenčnega področja *Branje* v izobraževalnih standardih za nemščino na 13. šolski stopnji za PVŠ se glasijo:

- razbrati informacije v besedilih
- razlikovati merodajne informacije od nemerodajnih
- razlikovati besedilne vrste in njihove strukturne značilnosti
- analizirati besedila glede njihovih vsebin in poteka misli
- analizirati besedila glede njihove jezikovne oblike
- spoznavati soodvisnosti formalnih vidikov in besedilnih vsebin

Besedila, ki jih morajo napisati kandidatke in kandidati, zahtevajo na splošno pisne kompetence, ki jih določajo opisniki delne kompetence *Pisno sporazumevanje* kompetenčnega področja *Pisanje:*

- napisati besedila z različnim namenom in ustrezno uporabljati vsakokratne specifične besedilne značilnosti
- primerno oblikovati besedila po temi, naslovniku in mediju
- stvarno pravilno oblikovati besedila
- oblikovati besedila z občutkom za jezik
- razložiti nelinearna besedila
- popravljati besedila

V nadaljevanju opisane besedilne vrste obravnavamo v povezavi z obširnim razumevanjem pisnih kompetenc in prikazujemo v enotni obliki. Ta obsega definicijo besedilne vrste, seznam pomembnih pisnih dejanj[5], najpomembnejša ocenjevalna merila, primere za sorodne besedilne vrste, razmejitev do drugih besedilnih vrst, obseg besedila, ki ga je treba napisati, in opozorilo, ali je potreben situacijski kontekst, ki se razlikuje od izpitne situacije.

[4] Za izčrpno predstavitev kompetenc, ki so potrebne za SZDI v učnem jeziku, glej: *Positionspapier der Arbeitsgruppe SRDP Deutsch*.

[5] Krepko tiskana pisna dejanja v katalogu so konstitutivna za vsakokratno besedilno vrsto, nadaljnja tam navedena pisna dejanja se pogosto uporabljajo, glede na posamezno nalogo oz. uresničitev v dijaškem besedilu pa so mogoče potrebna/uporabljena še nadaljnja/drugačna pisna dejanja.

Literatura

Askehave, Inger & Swales, John M. (2001). Genre identification and communicative purpose: A problem and a possible solution. V: *Applied Linguistics* 22/2, str. 195–212.

Becker-Mrotzek, Michael & Böttcher, Ingrid (2009). *Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen.* 3. Auflage. Berlin: Cornelsen.

Bhatia, Vijay K. (2013). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings.* New York: Routledge.

Brinker, Klaus (2010). *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden.* 7. Auflage. Berlin: Erich Schmidt.

Brinker, Klaus, Antos, Gerd, Heinemann, Wolfgang & Sager, Sven F. (Hrsg.) (2000/01). *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. 1. und 2. Halbband.* Berlin/New York: De Gruyter.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (BMUKK) (Hrsg.) (2012). *Deutsch 13. Schulstufe. Bildungsstandards in der Berufsbildung. Kompetenzmodell und Deskriptoren.* 7. Auflage. Wien.

Eggs, Ekkehard (2000). Vertextungsmuster Argumentation: Logische Grundlagen. V: Klaus Brinker, Gerd Antos, Wolfgang Heinemann & Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik. 1. Halbband.* Berlin/New York: Walter de Gruyter. str. 397–413.

Feilke, Helmuth (2010). »Aller guten Dinge sind drei« – Überlegungen zu Textroutinen und literalen Prozeduren. V: *Fest-Platte für Gerd Fritz. Hg. und betreut von Iris Bons, Thomas Glonig und Dennis Kaltwasser.* Gießen. Na spletu: http://www.festschrift-gerd-fritz.de/files/feilke_2010_literale-prozeduren-und-textroutinen.pdf [10.10.2016].

Fix, Martin (2008). *Texte schreiben. Schreibprozesse im Deutschunterricht.* 2. Auflage. Paderborn: Schöningh.

Gansel, Christina & Jürgens, Frank (2007). *Textlinguistik und Textgrammatik: eine Einführung.* 2. Auflage. Göttingen: Vandenheck & Ruprecht.

Gruber, Helmut, Muntigl, Peter, Reisigl, Martin et al. (2006). *Genre, Habitus und wissenschaftliches Schreiben [Genre, habitus and scientific writing].* Münster: LIT.

Heinemann, Wolfgang (2000). Vertextungsmuster Deskription. V: Klaus Brinker, Gerd Antos, Wolfgang Heinemann & Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik. 1. Halbband.* Berlin/New York: Walter de Gruyter. str. 356–368.

Heinemann, Wolfgang & Viehweger, Dieter (1991). *Textlinguistik. Eine Einführung*. Berlin: Walter de Gruyter.

Hundt, Marianne & Mair, Christian (1999). »Agile« and »Uptight« Genres: The Corpus-based Approach to Language Change in Progress. V: *International Journal of Corpus Linguistics* 4/2, str. 221–242.

Hyland, Ken (2003). Genre-based pedagogies: A social response to process. V: *Journal of Second Language Writing* 12/1, str. 17–29.

Jahr, Silke (2000). Vertextungsmuster Explikation. V: Klaus Brinker, Gerd Antos, Wolfgang Heinemann & Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik. 1. Halbband.* Berlin/New York: Walter de Gruyter, str. 385–396.

Kliewer, Heinz-Jürgen & Pohl, Inge (Hrsg.) (2006). *Lexikon Deutschdidaktik. Band 2: M – Z.* Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.

Positionspapier der Arbeitsgruppe SRDP Deutsch.

Rheindorf, Markus & Wodak, Ruth (2014). Der Wandel des österreichischen Deutsch: Eine textsortenbezogene Pilotstudie (1970–2010). V: *Deutsche Sprache* 41/1, str. 139–167.

besedilna vrsta	**priporočilo (ne več od izpitnega roka v maju 2020)**
definicija	Priporočilo je ovrednotenje in ocena dejanskega stanja glede na alternativna dejanja ali druge rešitve. Odvisno od dane naloge je treba na osnovi argumentov izbrati izmed več možnosti oz. zagovarjati določen postopek ali konkretno dejansko stanje (sklep). Konkretni kontekst, v katerem se napiše priporočilo, more dajati pomembne okvirne pogoje in informacije, ki vplivajo na priporočilo oz. njegovo oblikovanje, npr.: Komu je namenjeno priporočilo? S katerega vidika (v kateri vlogi) se oblikuje priporočilo? Pretehtavanje argumentov lahko tudi privede do odklonitve vseh alternativ (recimo zaradi neizogibnih tveganj) ali do priporočila nove alternative.
pomembna pisna dejanja	obnova, **ocena,** opis, razlaga, **utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – povezava z naslovnikom: upoštevanje okvirnih pogojev situacijskega konteksta in po potrebi besedilne priloge/besedilnih prilog za konkretno priporočilo, predvsem predmet in povod priporočila – oblikovati dobro/utemeljeno osnovo za odločitev • členitev in zgradba – prikaz možnosti, ki so na izbiro (pregled) oz. določenega postopka oz. konkretnega dejanskega stanja (povezava z besedilno prilogo) – primerjava in pretehtanje možnosti, če je potrebno – razlaga (izbirnih) kriterijev in ovrednotenja – prikaz lastne pozicije s pomočjo argumentov, ki odgovarjajo situacijskemu kontekstu (relevantnost) in jim je mogoče slediti – upoštevanje protiargumentov – zaključek: praviloma prepričljivo priporočilo (jasna in enoumna odločitev) na osnovi argumentacije; mogoča pa je tudi ponudba alternativ (odprta odločitev) pri navedbi pogojev ali omejitev • jezikovna merila – uporaba veznikov in drugih sredstev povezovanja (relevantnost in povezave so prepoznavne) in sredstev omiljenja in podkrepitve (razporeditev)
primera sorodnih besedilnih vrst	navodilo, mnenje (ekspertiza), razprava
razmejitev	Priporočilo se razlikuje od razprave predvsem po konkretnem povodu in komunikativnem položaju: priporočila praviloma ne napišemo sami od sebe, to pomeni, da pridobi naslovnica/naslovnik strokovno oceno avtorice/avtorja; priporočilo ima praktičen učinek, njegova uresničitev je mogoča ali celo verjetna. Zanimanje za odločitev je del situacijskega konteksta.
obseg	360 – 440, 405 – 495 ali 450 – 550 besed
situacijski kontekst	potreben

besedilna vrsta	**razprava**
definicija	Razprava je pisno ukvarjanje s sporno temo. Zahteva obravnavo teme z več vidikov na osnovi besedilne priloge/besedilnih prilog, lastnega stališča učenke/učenca in morebitnih nadaljnjih merodajnih stališč. Problem se poimenuje, mogoče pa ga je tudi oblikovati kot vprašanje ali tezo, če so potem argumenti, ki sledijo, na to naravnani.
pomembna pisna dejanja	obnova, ocena, opis, pripoved, razlaga, **utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – po možnosti uravnovešeno upoštevanje vseh vidikov udeleženih v vsakokratnem tematskem okviru – relevantnost in trdnost utemeljitve – samostojno nadaljevanje misli (dopolnitev ali razširitev oz. ovrženje argumentov v besedilni prilogi/besedilnih prilogah) – upoštevanje protiargumentov • členitev in zgradba – uvod s prikazom problema na osnovi besedilne priloge/besedilnih prilog – glavni del z razlago argumentacije v eni od več možnosti: (1) teza – argumenti z dokazom/dokazilom ali omejitev – sklep, (2) odprta struktura vprašanje – pretehtanje – odgovor ali (3) problematika – pretehtanje argumentov – poskus rešitve s povezavo do uvodoma imenovanega problema – argumente je po eni strani mogoče jasno razločiti, po drugi strani pa so med seboj povezani (nasprotje, podpora, omejitev) – konec: uvrstitev v večjo povezavo in morebitni pogled naprej • jezikovna merila – glagoli izražanja mnenja, členki, ki niansirajo mnenje, uporaba veznikov in drugih sredstev povezovanja
primera sorodnih besedilnih vrst	priporočilo, komentar, pismo bralke/bralca, odprto pismo
razmejitev	Posebnost in s tem splošna razmejitev razprave je v tem, da je šolska besedilna vrsta, to pomeni, da je ni zunaj šolskega konteksta brez nadaljnje konkretizacije (povod, format itd.). Z vso doslednostjo to tudi pomeni, da se morejo v sorodnih besedilnih vrstah vsekakor pojavljati vzorci argumentacije, ki so podobni razpravi – vendar to ni nujno.
obseg	405 – 495 ali 450 – 550 besed
situacijski kontekst	kontekst se ne oddaljuje od izpitne situacije

besedilna vrsta	**komentar**
definicija	Komentar je časnikarska besedilna vrsta, ki je usmerjena v oblikovanje mnenja bralk in bralcev. Avtor/ica izpoveduje svoje stališče do teme, o kateri se diskutira v javnosti oz. v medijih. Avtor/ica to opravlja kot časnikar/ka ali, kakor je pri SZDI navada, tudi v drugi funkciji ali vlogi, koliko ga/jo ta tema prizadene (recimo kot državljan/ka, učenka/učenec). Vsekakor je komentar mišljen za objavo z določenim dometom.
pomembna pisna dejanja	obnova, **ocena,** opis, pripoved, razlaga, **utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – kratek prikaz dejanskega stanja, ki je potreben za cilj pisanja (povezava predstavljenega dejanskega stanja z besedilno prilogo/besedilnima prilogama/besedilnimi prilogami) – jasno lastno stališče (prevzem ali oblikovanje teze) – relevantnost in trdnost argumentacije glede na a) dejansko stanje in b) zainteresirano javnost (po situacijskem kontekstu, npr. bralke in bralci nekega časopisa) – samostojno nadaljevanje misli (dopolnitev ali razširitev oz. ovrženje argumentov v besedilni prilogi/besedilnih prilogah) • členitev in zgradba – uvod s prikazom problema na osnovi besedilne priloge/besedilnih prilog – glavni del z razlago argumentacije v eni od več možnosti: (1) teza – argumenti z dokazom/dokazilom ali omejitev – sklep, (2) odprta struktura vprašanje – pretehtanje – odgovor ali (3) problematika – pretehtanje argumentov – poskus rešitve s povezavo do uvodoma imenovanega problema – argumente je po eni strani mogoče jasno razločiti, po drugi strani pa so med seboj povezani (nasprotje, podpora, omejitev) – konec z jasnim pozicioniranjem • jezikovna merila – usmerjena raba govorniških sredstev in stilnih sredstev (vprašanja, elipse, kratki stavki itd.) – zgoščevanje vsebine; skrajšanje argumentacije s ciljem zaostritve/poudarjanja – neosebne formulacije (praviloma izogibanje »jaz-u«)
primera sorodnih besedilnih vrst	glosa, uvodnik, recenzija, kolumna, pismo bralke/bralca, razprava
razmejitev	Izjemno dobro napisana pisma bralke/bralca so lahko podobna komentarju, vendar redkeje kažejo vsebinsko kompleksnost (argumentacijo) komentarja. Podobnostim z razpravo v utemeljevalnem postopku nasprotujejo razlike v prikazu argumentov, v načinu lastnega pozicioniranja in v slogu.
obseg	270 – 330, 315 – 385, 360 – 440, 405 – 495 ali 450 – 550 besed
situacijski kontekst	potreben

besedilna vrsta	**pismo bralke/bralca**
definicija	Pismo bralke/bralca je strnjen pisni prikaz osebnega mnenja v (tiskanem) mediju z določenim učinkom v javnosti; ukvarja se z aktualnimi dogodki, temami oz. mnenji kot reakcija na objavljena poročila ali objavljene izpovedi. Bralka/bralec se obrača na medij, v katerem so poročali o vsebini, ki je bila povod za to dejanje oz. se čuti po splošnem poročanju izzvan/a, da želi objaviti lastno mnenje. To je lahko pritrdilno, nasprotujoče, dopolnilno, popravljajoče itd.
pomembna pisna dejanja	obnova, **ocena,** opis, pripoved, razlaga, **utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – neposredno naslavljanje (npr. uredništvo, avtor/ica in/ali bralstvo), ustrezno obliki pisma (pisemska glava pri SZDI ni potrebna) – jasna, vsebinska reakcija na besedilno prilogo • členitev in zgradba – uvodna formula – uvod navede povod pisanja (npr. časopisno poročilo) in vzpostavlja zvezo z besedilno prilogo/besedilnima prilogama/besedilnimi prilogami (navede besedilno vrsto, naslov, avtorico/avtorja, medij, datum izida) – glavni del vsebuje prikaz lastnega stališča v obliki pritrditve, odklonitve, dopolnitve, nasprotovanja itd. z dojemljivim sosledjem misli – konec vsebuje poziv/oceno/rezultat/pogled v prihodnost itd. v povezavi z v začetku določenim povodom – zaključna formula (ime, eventualno starost, bivališče, če je iz vsebinskih vzrokov merodajno) • jezikovna merila – zgoščevanje vsebine – slog sega od stvarno utemeljujočega preko subjektivno kritičnega do polemičnega ali izzivajočega (vendar brez zmerjanja in žalitev)
primera sorodnih besedilnih vrst	odprto pismo, posting
razmejitev	Odprto pismo se ne obrača na konkretni medij (npr. da mu ugovarja), temveč na široko javnost; pri tem se včasih poslužuje kakega medija, ne da bi se navezalo na njegovo poročanje.
obseg	270 – 330 ali 315 – 385 besed
situacijski kontekst	potreben

besedilna vrsta	**mnenjski govor**
definicija	Mnenjski govor je za tisk pripravljena verzija govora, ki stremi za tem, da prepriča določeno publiko (situacijski kontekst) o lastnem stališču do aktualne teme/aktualnega problema. Govor se pri tem poslužuje pretežno sredstev utemeljevanja, ukvarja pa se glede na ustni sporazumevalni položaj z jasnim menedžmentom pozornosti, nagovarja publiko, uporablja govorniška sredstva in se trudi za nazornost.
pomembna pisna dejanja	obnova, opis, pripoved, razlaga, **utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – neposredni nagovor in prepričevanje publike – prikaz povoda (povezava predstavljenega dejanskega stanja z besedilno prilogo/besedilnima prilogama/besedilnimi prilogami) – jasno lastno stališče (mogoče tudi kot nasprotno stališče ali kot podkrepitev znanega stališča) – podpora lastnega stališča z logičnimi utemeljitvami in konkretnimi primeri in preverljivimi podatki in dejstvi – relevantnost/trdnost argumentacije, primerov • členitev in zgradba – vstop: aktualni povod/nepričakovano sporočilo/citat/nagovor/ubeseditev lastne prizadetosti ali odnosa do teme itd. – glavni del: utemeljevanje – po vrsti oz. dialektično; logično zaporedje argumentov (npr. premočrtno sosledje s stopnjevanjem; teza/antiteza/sinteza; vprašanje-pretehtavanje argumentov/alternativ-odgovor; zastavljeni problem-poskus rešitve) – konec: povzetek/pogled naprej/poziv • jezikovna merila – govorniška sredstva – utemeljitvena jezikovna sredstva – enostavna skladnja – redundanca
primera sorodnih besedilnih vrst	priložnostni govor, prepričevalni govor, slavnostni govor, nagovor, politični govor, poziv
razmejitev	Mnenjski govor se na splošno odlikuje po svoji usmerjeni uporabi utemeljevanja in retorike. Pri tem ni nujno političen ali se ravna po nekem političnem povodu kakor recimo politični govor. Lastno stališče je pri mnenjskem govoru v ospredju, vendar se to stališče podkrepi in se upošteva tudi občinstvo. Informira in razlaga samo toliko, kolikor je potrebno za podkrepitev argumentacije.
obseg	360 – 440, 405 – 495 ali 450 – 550 besed
situacijski kontekst	potreben

besedilna vrsta	**odprto pismo (ne več od izpitnega roka v maju 2020)**
definicija	Odprto pismo je javno izražanje mnenja oz. poziv osebi ali interesni skupnosti, ki se obrača na pomembno osebnost oz. osebo na določeni poziciji, na ustanovo ali zastopnico/zastopnika interesne skupnosti, včasih pa tudi na vso javnost. Pri tem obdelana tematika je ali v tistem trenutku v javnem (objavljenem) mnenju zelo v ospredju ali avtor/ica želi z odprtim pismom opozoriti na to tematiko. Konkretni sporazumevalni položaj je odločilen za kombinacijo pisnih dejanj (npr. ali mora biti ciljna skupina najprej obširno informirana?). Poziv mora biti v stvarni povezavi smiseln in za naslovnice/naslovnike uresničljiv.
pomembna pisna dejanja	obnova, opis, pripoved, razlaga, **utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – povezava z naslovnico/naslovnikom, v pisemski obliki (pisemska glava pri SZDI ni potrebna) – navedba povoda za pisanje in lastne funkcije ali vloge v zvezi s tematiko (povezava s situacijskim kontekstom oz. besedilno prilogo/besedilnima prilogama/besedilnimi prilogami) – kratka obnova/kratek prikaz tematike, o kateri se diskutira (povezava z besedilno prilogo/besedilnima prilogama/besedilnimi prilogami) – prikaz eksplicitnega pisnega namena (peticija, poziv, popravek itd.) – dojemljivost/spoznavnost lastnega stališča v argumentacijskem kontekstu (ugovor ali podkrepitev) – prepričljive utemeljitve za podporo lastnega stališča • členitev in zgradba – možna členitev v petih delih: (1) vstopna formula v smislu nagovora – (2) kratek prikaz dejanskega stanja (povod/vzrok za odprto pismo) – (3) razlaga ali argumentacijski prikaz lastnega stališča – (4) poziv, povabilo – (5) zaključna formula v smislu pozdrava ali poslovitve • jezikovna merila – uporaba govorniških sredstev za pojasnilo in okrepitev – po tonu in slogu vljudno in stvarno, pa vendar tudi zahtevajoče in poantirano
primera sorodnih besedilnih vrst	pismo bralke/bralca, prikaz nasprotnih dejstev, razprava
razmejitev	Široko, javno naslavljanje razlikuje odprto pismo razločno od pisma bralke/bralca, ki se večinoma odziva na poročanje v nekem konkretnem (tiskanem) mediju. Tako kot razprava se poslužuje odprto pismo argumentacijskih vzorcev, vendar jih predstavlja v konkretnem kontekstu, z določenim namenom in z določeno razdelitvijo vlog (avtor/ica, naslovnica/naslovnik).
obseg	315–385, 360–440, 405–495 ali 450–550 besed
situacijski kontekst	potreben

besedilna vrsta	**analiza besedila**
definicija	Analiza besedila (razčlemba besedila, besedilna analiza) je opis nefikcionalnega besedila po predhodni analizi predvsem jezikovnih in formalnih, pa tudi vsebinskih vidikov. Stvarni prikaz analize se odvija po kriterijih analize in rezultatih v povezavi z analiziranim besedilom (sklici na besedilo, uporaba navedkov in primerov), odpoveduje pa se interpretaciji.
pomembna pisna dejanja	obnova, **opis,** pripoved, **razlaga**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – odkrivanje določenih vidikov nekega besedila (npr. namen, jezikovno oblikovanje, zgradba argumentov) – pravilno povezovanje z vsebino besedilne priloge/besedilnih prilog (pri tem posebna natančnost pri ravnanju z besedilnimi elementi, njihovem poimenovanju in navajanju) – samo analiza, brez interpretacije besedila • členitev in zgradba – kratek uvod: povzetek osnovnih informacij (besedilna vrsta, naslov, avtor/ica, medij, datum izida) besedilne priloge/besedilnih prilog, ki jo/ju/jih je treba analizirati – glavni del: analiza oblikovnih, skladenjskih in vsebinskih elementov besedila oz. opis njegovih posebnosti – konec: povzetek analize in eventualno ocena merodajnih besedilnih kvalitet ali izpolnitve besedilne funkcije/besedilnih funkcij • jezikovna merila – izraz: stvaren, abstrahirajoč, informativno-razlagalen – raba in vsebinska uporaba strokovne terminologije v analizi
primer sorodnih besedilnih vrst	interpretacija besedila
razmejitev	Drugače kakor interpretacija besedila, ki mora kot taka sama izhajati iz analize, analiza besedila ne interpretira. Ostaja na ravni tega, kar se da ugotoviti z analizo in se tem natančneje ukvarja z vidiki analize. Povzetek oz. eventualna ocena v zaključku mora biti osnovan/a na dokazanih rezultatih analize in objektivno – oz. intersubjektivno – dojemljiv/a; presoje po osebnem okusu so besedilni analizi tuji.
obseg	405 – 495 ali 450 – 550 besed
situacijski kontekst	kontekst se ne oddaljuje od izpitne situacije

besedilna vrsta	**interpretacija besedila**
definicija	Interpretacija besedila je razlaga književnega besedila na osnovi raziskave besedilnih značilnosti. Razložijo se besedilne lastnosti in učinki, posebej povezave med oblikovnimi, jezikovnimi in vsebinskimi vidiki, ki vodijo do čim bolj obširnega razumevanja besedila. Interpretacija se poslužuje sredstev analize besedila, da na tej osnovi interpretativno, razlagalno odkriva besedilo.
pomembna pisna dejanja	obnova, opis, pripoved, **razlaga, utemeljitev**
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – odkrivanje pomena oz. več pomenskih ravni besedila – interpretacija književnega besedila na osnovi analize – Znanje o zgodovinskih, kulturnih ali biografskih kontekstih in/ali medbesedilnih povezavah se lahko vključuje v interpretacijo. • členitev in zgradba – uvod: navedba osnovnih informacij (besedilna vrsta, naslov, avtor/ica, medij, leto izida oz. nastanka) besedila, ki ga je treba interpretirati – glavni del: • dojemljiv povzetek teme oz. dejanja besedila, ki ga je treba interpretirati • analiza merodajnih oblikovnih, skladenjskih in vsebinskih elementov besedila oz. opis njegovih posebnosti (glede na besedilno vrsto, ki se interpretira, npr. pripovedna perspektiva, oblika rime) • razvijanje ali preverjanje (dane) interpretacijske domneve preko obnovitve vsebine in rezultatov analize • spoznavanje in razlaganje simbolnosti • bralstvu prijazna vključitev razlage posameznih vidikov (analize) v celotno besedilo, t. j. jasna označba analitičnih elementov, na primer z uporabo strokovnih izrazov – konec: kratek povzetek rezultatov interpretacije • jezikovna merila – pravilna in enotna raba merodajnih strokovnih izrazov – izraz kaže samostojno, od besedila ločeno besedje; ni prevzema sloga; jasna označba neposrednih in posrednih navedkov
primer sorodnih besedilnih vrst	analiza besedila
razmejitev	Interpretacija besedila nekako nadaljuje (interpretativno, razlagalno) tam, kjer neha analiza besedila. Interpretacija torej sloni na analizi, se ravna po rezultatih, vstopa pa v interpretacijski prostor, ki je predvsem pri književnih besedilih potreben za celovito razumevanje besedila.
obseg	405 – 495 ali 450 – 550 besed
situacijski kontekst	kontekst se ne oddaljuje od izpitne situacije

besedilna vrsta	**povzetek**
definicija	Povzetek je strnitev besedilne priloge/besedilnih prilog z namenom obnove merodajnih informacij in logično-stvarne strukture pod danimi vidiki. Posamezni neposredni navedki (posebne ali vrednotenjske formulacije, definicije) so mogoči, vendar samo s presojo njihovega pomena ali njihove posebnosti za strnjeno vsebino.
pomembna pisna dejanja	**obnova,** opis, pripoved
pomembna ocenjevalna merila	• funkcije in povezava s kontekstom – skrajšana rekonstrukcija nekega besedila in njegovega smisla – brez interpretacije izpovedi v besedilu – razumevanje besedila je za bralko/bralca mogoče brez poznavanja besedilne priloge/besedilnih prilog (samostojnost povzetka) – z vsebino skladna obnova • členitev in zgradba – uvod vsebuje osnovne informacije (besedilno vrsto, naslov, avtorico/avtorja, vir oz. medij, kraj izida, datum izida) in predstavlja temo – glavni del vsebuje jedrne izpovedi besedila v strukturirani obliki – logična in sledljiva členitev • jezikovna merila – stvarno izražanje in raba samostojnih formulacij – kjer je potrebno, jezikovna bližina (npr. prevzem strokovnega jezika), sicer distanca (se ločiti od sloga besedilne priloge/besedilnih prilog) – kljub strnitvi medsebojna povezanost/koherenca in logika stavčnih in odstavčnih povezav – uporaba različnih sredstev poročanega govora
primera sorodnih besedilnih vrst	summary, précis, abstract, ekscerpt, obnova vsebine/strnjena obnova
razmejitev	Za razliko od drugih besedilnih vrst povzetek nikoli ne vsebuje ocene ali lastnega stališča, temveč se omejuje na strnitev besedilnega vira pod danimi vidiki.
obseg	270 – 330 ali 315 – 385 besed
situacijski kontekst	potreben